

Radoslav Tomić

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture, Split

Izvorni znanstveni rad
predan 30. 1. 1989.**Slika Antonia Carnea u Šibeniku**

U franjevačkoj crkvi sv. Lovre usred Šibenika, na južnome bočnom oltaru, visi slika *Čudo sv. Blaža*, koja je dosada bila tek spomenuta u stručnoj literaturi, iako je riječ o djelu izrazite umjetničke kvalitete.¹ Popisujući nedavno s kolegom mr. Josipom Belamarićem slike u samostanu i crkvi, prepoznao sam u njoj rad istaknutoga friulianskog slikara 17. stoljeća Antonia Carnea.

Na slici je prikazan najpoznatiji čudotvorni događaj iz života sv. Blaža, naime onaj trenutak kada mu jedna žena dovodi sina kojemu se u grlu zaglavila riblja kost. Tada sv. Blaž uzima dvije upaljene svijeće, postavlja ih u obliku križa sv. Andrije i s njima dotiče dječakovo grlo. Dječak iskašlja kost i tako se spašava od smrti.²

Na šibenskoj pali dominira sv. Blaž, prikazan u biskupskoj odjeći s uzdignutom desnom rukom u snažnoj i teatralnoj kretinji, upućen na majku i dijete u njezinim rukama. Preplašena majka u plavoj haljini, preko koje je prebačena siva marama, puna brige i očaja upire pogled prema svecu tražeći pomoć za svojega sina koji je već umrtvio pogled, ukrutio i ovjesio tijelo. Iza njih je razbarušen i razgoličen mladenački lik skloppljenih ruku, dok je na lijevoj strani ledima okrenut gol, dopojasno prikazan muškarac, žilava i naborana vrata, žive kose, kojemu se obraća neobično sugestivna starica izborana lica i ruku, sijede kose, u dramatičnom nagibu prema sugovorniku. Iza nje proviruje glava dječaka kojega sv. Blaž hvata za kosu u gesti punoj teatralnosti. Kompoziciju zatvaraju, ispred teškog zastora, bradat starac živa pogleda, koji u ruci drži biskupski štap, i mladić zaobljena lica s biskupskim križem. Visoko gore ispod baldahina na svjetloplavom nebu lete dva gola andela.

Prema tome Carneo je prikazao onaj trenutak drame prije razrješenja, kada nesretna majka traži pomoć, dakle vrhunac zbivanja ispunjen iščekivanjem i brigom. Prilično nagomilanu kompoziciju Carneo je ispunio golemim likovima snažne i uznemirene geste, što je u skladu s događajem, ali slika nije zagušena zahvaljujući svjetlom i prozračnom koloritu.

Antonio Carneo rođen je 1637. godine u mjestu Concordia Saggittaria.³ Pošto je desetak godina proveo u Cordovadu, 1667. seli se u Udine, kao gost plemićke obitelji Caiselli, a 1687. u Portogruaro, gdje i umire 1692. godine. Njegov razvojni put nije potpuno razjašnjen. Djela mu nisu posve sistematizirana. Iako nejasna školovanja, on je slikar zavidne slikarske kulture i likovnog obrazovanja. Očito je naslanjao na Padovanina (koji umire 1648, pa nije mogao biti Carneov učitelj, ali je u Udinama bio upućen na Giuseppea Cosattinia, Padovaninova daka). No utjecaji nisu dolazili samo od Padovanina (u prvom redu u koloritu) već i od velikih Venecijanaca Tintoretta i Veronesea, potom Pietra Vecchia (u čijem ateljeu možda i boravi šezdesetih godina) i F. Maffeia. Presudan element u njegovu likovnom jeziku jest svojevrсни naturalizam, koji se javlja kao struja u slikarstvu Venecije između pedesetih i osamdesetih godina 17. stoljeća, u slikarstvu tenebrosa, koje je zastupljeno nizom istaknutih imena (L. Giordano, J. C. Loth, A. Zanchi, G. F. Cassana...) kod kojih se prožimaju elementi ideala i jeze, patetike i trivijalnog. Carneov naturalizam ima samosvojnost koja se izražava u specifičnom instinktivnom i pučkom izrazu, kojega je R. Longhi oštromno imenovao pikarskim. Množina pak – i kontradiktornih – utjecaja tipična je za cijeli niz umjetnika koji su stvarali u zaleđu velikih središta, i onih koji nisu dosegli razinu najistaknutijih stvaralaca epohe ili stila. Antonio Carneo bio je i jedno i drugo. Stvarajući u zaleđu Venecije, Carneo se iscrpljavao nastojeći neprestano obnoviti i osuvremeniti svoj izraz. No to nije nikada urodilo hladnom sterilnošću, praznom patetikom ili

Sažetak

U članku autor objavljuje sliku Čudo sv. Blaža iz franjevačke crkve sv. Lovre u Šibeniku. Sliku pripisuje na temelju stilske analize friulianskom slikaru Antoniu Carneu (1637-1692), čiji radovi nisu dosad prepoznati u Dalmaciji. Zbog izrazite bliskosti s Carneovom slikom Sv. Toma dijeli kruh siromašnima (Besnate, Varese, župna crkva), koja je nastala između 1667-1676. godine, autor pretpostavlja da je i šibenska pala nastala u to vrijeme.

beživotnim akademizmom. Njegova snažna osjećajnost i slikarska vještina omogućile su nastanak slika prožetih rustičnim elementom, prosvjetljenim koloritom, slikovitim detaljima i slobodnim kompozicijskim cjelinama, koje se kompliciraju i postaju sve složenije. Naturalistička orijentacija urodila je kod Carnea melodramatičkim efektima, oporošću u gesti i u oblikovanju fizionomija. Osim neobično raznolikih utjecaja i određene groteske u ranobaroknim snažno oblikovanim figurama, Carne se posebno ističe vlastitim, sasvim specifičnim koloritom. Njegov živ i uznemiren kist tijekom cijelog stvaralaštva bijaše ispunjen svjetlom, i to svjetlom koje se hoće osloboditi materijalnoga i težine: to je svjetlost koja shvaćajući nove tendencije stila nastoji upravo njime sugerirati dinamiku i zbivanje te se njime zapravo gradi kompozicijska cjelovitost i ekspersivna srž platna. Njegove svijetle i prozračne boje dobivaju sjaj i pokretljivost, nešto od porculanske izgadenosti i pročišćenosti, ali koja nije zbog toga postala cerebralna, već senzualna, svježja i nježna.

Ako pokušamo pronaći veću sličnost šibenske pale *Čudo sv. Blaža* s drugim djelima A. Carnea, onda će nas zapanjiti bliskost sa slikom *Sv. Toma dijeli kruh siromašnima*⁴ (Besnate, Varese, župna crkva), a koja potječe iz crkve sv. Lucije u Udinama, i koju su svi stariji pisci držali najljepšim slikarovim djelom. Iako je potpisana pala u Besnateu obogaćena pejzažom a kompozicija je još složenija i skladnija, donji lijevi kut s golim muškarcem i staricom (preljom) te sam lik sv. Tome iznenađujuće nalikuje u svim razinama šibenskoj slici. Kako je slika u Besnateu nastala između 1667–1676. godine, to je i vrijeme nastanka šibenske pale moguće vezati uz te godine i uz boravak Carnea u Udinama, gdje su franjevci mogli naručiti dra-

matičnu sliku s naturalističkim likovima koji su mogli biti bliski upravo redovnicima Provincije Presvetog Otkupitelja, upravo doseljenih iz Dalmatinske zagore (Visovac), i Šibenčanima u čijem se gradu najjače u Dalmaciji osjeća oporost i dvojnost između profinjene uljudbe i uvijek prisutne pučke, narodne ili ruralne elementarnosti, što je zapravo i osobina slikara Antonia Carnea.

Stoga je zaslužnog istraživača šibenskih starina don Krstu Stošića (a vjerujemo i kupce!) starica podsjetila na ženu iz šibenskog puka,⁵ iako je riječ o tipičnoj fizionomiji friulianskog slikara, koju će on često opetovati i pretvoriti gotovo u morelijanski detalj. Spomenimo tako *Gataru* (Rim, conte Jacopino del Torso), *Staricu s kudjeljom i djevojku s lavandom* (Rim, conte Jacopino del Torso), *Zavodenje* (Rim, Jacopino del Torso) te impresivno *Razmišljanje* (Udine, Museo civico).⁶ Majka s djetetom sa šibenske slike podsjeća na djevojku s lavandom: u koloritu se naime na obje slike spliću žuta i zelena te široke kolorističke zone Veronesea (A. Rizzi). I, naravno, osim kolorita koji svijetli prozirnošću i u kojem su žutila zlatna, sivila srebrnasta a golotinja osim tjelesnosti posjeduje i pročišćenost. Nekonvencionalnost njegova slikarskog temperamenta sklonog istraživanju urodila je djelom zavidne kvalitete, kojom je obogaćena ne samo likovna baština najljepšega franjevačkog samostana Provincije Presvetog Otkupitelja, šibenskog samostana sv. Lovre, već i Dalmacije u 17. stoljeću.⁷ Upravo u tom stoljeću Šibenik se obogaćuje vrijednim umjetničkim ostvarenjima pred osiromašenje u 18. stoljeću, kada više neće imati toliko snage da se oplemeni vrednijim umjetninama.

Bilješke

1. J. SOLDO, *Samostan sv. Lovre u Šibeniku*, Kačić, 1, Split, 1969, str. 44.

2. J. REAU, *Iconographie de l'art chrétien III*, Paris, 1958, str. 227–233.

3. Usporedi važniju literaturu o Antoniu Carneu: *Mostra del Bombelli e del Carne*, Catalogo (a cura di Aldo Rizzi con un saggio introduttivo di R. Pallucchini), Udine, 1964; A. MORASSI, *Il Carne* ed il *Bombelli in una mostra a Udine*, Arte Veneta, Venezia, 1964; *Mostra della pittura Veneta del Seicento in Friuli* (a cura di A. Rizzi con un saggio introduttivo di R. Pallucchini), Udine, 1968; B. STEINBORN, *Un tableau d'Antonio Carne* a Wroclaw, Arte Veneta, 1973; N. MOJ-

ZER, *Duex tableaux d'Antonio Carne*, Bulletin du Musee Hongrois des Beaux Arts, 1973; R. PALLUCCHINI, *La pittura veneziana del Seicento*, Milano, 1981.

4. R. PALLUCCHINI, *La pittura veneziana del Seicento II*, str. 846, fotografija 918.

5. K. STOŠIĆ, *Šibenske izložbe*, Hrvatska prosvjeta, XVIII, br. 10, Zagreb, 1931, str. 220.

6. *Mostra del Bombelli del Carne*, Udine, 1964.

7. Za slikarstvo tog vremena u Šibeniku i Dalmaciji usporedi: A. HORVAT-R. MATEJČIĆ-K. PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982.

Summary Radoslav Tomić Painting by Antonio Carne in Šibenik

On the basis of a stylistic analysis, the author attributes the altar pala in the Franciscan church of St Lovro in Šibenik to the significant Friulian artist Antonio Carne (1637–1692). The painting »The Miracle of St Blaise« presents the saint saving a child from choking on a fishbone, the reason why he became the protector of those suffering from throat diseases. Present on the pala are all the elements of Carne's style, which grew out of the great tradition of Venetian 16th c painting as well as the »tene-

broso« tendencies of the 17th c, in which pathos is intertwined with rustic folkloristic elements in complex compositions centering around rough physiognomies and strong melodramatic effects. Carne's specific coloristic manner using purified, brilliant and transparent colours, can be noticed on the Šibenik painting dominated by the dramatic and theatrical figure of St Blaise in bishop's robes surrounded by a group of concerned spectators and the frightened mother and child. The Šibenik painting most resembles Carne's painting »St Thomas distributing bread to the poor« (Besnate, Varese, parish church) which was painted between 1667–1676. It is probable that this painting, recently discovered in the church of St Lawrence (Sv. Lovro) in Šibenik – and clearly standing out among the mass of pictures imported in the seventeenth century – also belongs to that period.

Antonio Carneo, Čudo sv. Blaža. Šibenik, crkva sv. Lovre
(foto: Ž. Bačić)
*Antonio Carneo, The Miracle of St Blasius. Šibenik, church of
Sv Lovro (Photo: Ž. Bačić)*

Antonio Carneo, Sv. Toma dijeli kruh siromašnima. Besnate
(Varese) župna crkva (foto: Ž. Bačić)
*Antonio Carneo, St Thomas distributing bread to the poor, Besnate
(Varese), parish church (Photo Ž. Bačić)*

Antonio Carneo, Zavodenje, Rim, privatno vlasništvo
Antonio Carneo, Seduction, private collection